

Dkt. Dave Mathewson, Hermeneutics, Hotuba ya 9, Ukosoaji wa Kihistoria

© 2024 Dave Mathewson na Ted Hildebrandt

Tumekuwa tukiangalia hemenetiki sasa, au kuanza kuiangalia, kutoka kwa mtazamo wa vipengele vitatu vya mawasiliano, mwandishi na maandishi, na kisha msomaji. Tukianza na mbinu za mwandishi na zinazozingatia kihistoria, tunaona maana kama inayokaa kimsingi nyuma ya maandishi, au lengo la tafsiri, nadhani njia bora ya kuiweka itakuwa lengo la tafsiri ni kuangalia nyuma ya maandishi, yaani, kwa mwandishi, hali za kihistoria zinazozalisha maandishi. Katika kuanzisha ukosoaji wa kihistoria, na kwa njia, kumbuka ukosoaji huo, tunatumia ukosoaji si kwa maana ya uharibifu, hukumu, kwa maana hasi, lakini badala yake, kwa njia chanya zaidi, ukosoaji badala ya kuwa ukosoaji wa kudanganywa kwa njia ya kutoa hoja nzuri, uhalalishaji mzuri kwa imani ya mtu.

Tunapoangalia ukosoaji wa kihistoria, katika kipindi cha mwisho tulizingatia ukweli kwamba ukosoaji wa kihistoria ulikua kama njia maalum ya kutafsiri maandishi ya Biblia tofauti na mbinu za kitheolojia zaidi, zinazozingatia mapokeo za kutafsiri Biblia. Mtazamo wa kihistoria uliitazama Biblia kama sehemu ya maandishi yaliyowekwa katika mfumo wa kihistoria, kwa namna fulani. Na tuliona kwamba angalau kanuni au dhana tatu ndizo msingi wa mbinu ya kihistoria na muhimu ya kutafsiri Biblia.

Kwanza kabisa, tuliona kipaumbele cha mawazo ya kibinadamu, uwezo wa mawazo ya kibinadamu na akili ya kawaida katika kuchunguza maandishi ya Biblia katika muktadha wao wa kihistoria, chanzo na athari, ukweli kwamba mbinu ya kihistoria na ya kukosoa ilitokana na dhana kwamba matukio ya kihistoria na hati za kihistoria lazima zieleweke katika muktadha wa mwendelezo uliofungwa wa sababu na athari. Na kisha hatimaye, kanuni au dhana ya mlinganisho, kwamba historia inajirudia, kwamba kile kilichotokea kihistoria ili kukubaliwa kama kweli lazima kiwe na

milinganisho na kile tunachopitia katika siku za kisasa. Na hivyo, uchunguzi wa hati za Agano la Kale na Agano Jipya chini ya mbinu ya kihistoria na ya kukosoa ulitokana na dhana hizi zilizo hapo juu.

Kwa hivyo, tena, moja ya matawi ya hili ni, kwa hivyo, hakuna mambo ya ajabu, hakuna nafasi ya matukio ya kipekee, hakuna mambo kama ufufuo na kuvuka bahari na kufufua watu waliokufa na mambo kama hayo. Badala yake, hayo lazima yawe na maelezo yanayoendana na kanuni hizi zinazofanya kazi pamoja na ukosoaji wa kihistoria. Hata hivyo, ningependekeza, hata hivyo, kwamba yanapounganishwa kutoka kwa mawazo haya hasi na yasiyo ya kawaida, mbinu za kihistoria za Agano la Kale na Jipya ni halali na zimekuwa na jukumu muhimu katika tafsiri ya kibiblia.

Na, kwa kweli, ukirudi kwenye uelewa wetu wa tabia ya Biblia na uelewa wetu wa msukumo, kwa namna fulani, mbinu za kihistoria na kihakiki za Agano la Kale na Jipya ni muhimu sana. Kwa sababu tuliona kwamba Agano la Kale na Jipya zilidai kufichua, kudai kushuhudia na kuwa ufunuo wa matendo ya ukombozi ya Mungu katika historia. Na kwa kuwa Biblia inadai kurekodi shughuli za Mungu katika historia na uhusiano wake na watu wake katika historia katika nyakati na mahali fulani, kwa hivyo, ni muhimu kuelewa Agano la Kale na Jipya ndani ya muktadha wake wa kihistoria wa asili.

Hata hivyo, ni muhimu pia kutambua, pamoja na hilo, kwamba ingawa si chini ya hati za kihistoria, maandishi ya Agano la Kale na Jipya ni zaidi ya hati za kihistoria tu. Yote ni ya kihistoria na ya kitheolojia. Kwa hivyo, ninakataa mgawanyiko wa historia-theolojia unaorudi nyuma kwenye baadhi ya uwili unaopatikana katika Kant, kwa mfano.

Nyaraka za Agano la Kale na Jipya ni zaidi ya kumbukumbu za matendo ya kihistoria, lakini ni—ni fasihi ya kidini, ni fasihi inayoendelea kuamsha mwitikio wa imani. Lakini

imani ambayo imejikita katika historia na inaweza kutetewa na kuonyeshwa. Ni imani ambayo si kinyume na historia au haipingani na historia, lakini badala yake ni imani ambayo si kinyume na historia au hoja za kihistoria, bali ni imani ambayo imejikita katika hilo na inayoendana na hilo.

Kwa hivyo, ninatetea mbinu inayoweka hati za Agano Jipya na Kale katika mazingira yao ya kihistoria na katika muktadha wao wa kihistoria na kutumia mbinu za uchunguzi wa kihistoria, lakini haziishii hapo na ni zaidi ya hapo. Ni hati zinazodai kuwa hati za kitheolojia. Ni hati zinazodai kushuhudia matendo makuu ya Mungu katika historia na zinaendelea kufanya kazi kama ufunuo wa mapenzi ya Mungu kwa watu wake.

Sasa, tunapofikiria kuhusu mbinu ya kihistoria kuhusiana na Agano la Kale na Jipya, inaweza kuwa muhimu kugawanya mbinu za kihistoria za hati za Agano la Kale na Jipya katika sehemu mbili. Hiyo ni, kuchunguza historia ya maandishi na pia, pili, kuchunguza historia katika maandishi. Kwa hivyo, kuchunguza historia ya maandishi kungeuliza maswali yanayohusiana na utayarishaji wa maandishi.

Yaani, mwandishi na kile tunachoweza kujua kuhusu wasomaji na hali za kihistoria zinazozalisha maandishi. Historia katika maandishi ingerejelea marejeleo maalum ndani ya maandishi kwa watu wa kihistoria au matukio au marejeleo ya kitamaduni au desturi au vitu kama hivyo ambavyo vinahitaji kuchunguzwa. Kwa hivyo, kwa mfano, hebu tuangalie historia katika Agano la Kale kwa ufupi sana.

Lakini tena, lazima nikiri kwamba mifano yangu mingi, na hasa ile ambayo mimi hutumia muda mwingi, itatoka katika Agano Jipya kwa kuwa hilo ndilo eneo langu kuu la kupendezwa nalo katika utafiti, uandishi na ufundishaji. Lakini tena, nataka kuelezea kwa mifano ya Agano la Kale pia. Kwa hivyo, tukiangalia historia ya maandishi, tunauliza maswali, baadhi ya maswali ya kitamaduni ambayo mara nyingi

tunayapata yakishughulikiwa katika utangulizi na maoni au utangulizi wa Biblia na tafiti zinazohusiana na mpangilio wa kihistoria wa kitabu cha Agano Jipya au la Kale, mwandishi ni nani, wasomaji ni akina nani, wanakumbana na matatizo gani, wanajikuta katika mazingira gani, yote hayo kwa matumaini ya kuweka hati hiyo katika muktadha wake wa kihistoria na kuelewa jinsi inavyokua kutoka hapo na kushughulikia hilo.

Kwa mfano, ikiwa mtu anafikiria kitabu cha Isaya, mtu anataka kuuliza maswali kuhusu mwandishi na mwandishi alikuwa nani na hali yake. Mtu anataka kuuliza swali kuhusu hali ya Waisraeli walipojikuta wakikabiliwa na uhamisho kwa sababu ya ibada ya sanamu, kwa sababu ya dhambi zao, wakikabiliwa na hali ambapo wanaweza kupelekwa nchi ya kigeni kama adhabu kwa kukataa kwao kushika agano ambalo Mungu alikuwa amefanya nao, kukataa kwao kushika sheria, na kuelewa jinsi kitabu cha Isaya, kwa mfano, kinavyojibu hali hiyo. Au, tena, kuangalia historia katika maandishi.

Tulisema kuchunguza historia katika maandishi ni kuangalia maandishi ya Biblia na kutambua marejeleo maalum kwa watu wa kihistoria, maeneo ya kihistoria, mifano ya kihistoria, au matukio ya kihistoria, marejeleo ya maadili fulani ya kitamaduni, au, tena, marejeleo kwa watu fulani wa kihistoria au maeneo ambayo yanaweza kuwa na athari, au mwandishi anadhani yatajulikana ili kuelewa maandishi. Kwa mfano, hii ni hasa katika Agano la Kale maarufu katika fasihi ya simulizi ambapo mara nyingi hupata marejeleo ya watu binafsi na matukio ya kihistoria na desturi na maadili au maeneo. Mtu hawezi kusoma kitabu cha Ruthu, kwa mfano, na kujaribu kukielewa bila kuelewa baadhi ya historia ya kipekee katika maandishi, marejeleo ya matukio na maadili ya kihistoria au kitamaduni na mambo kama hayo.

Kwa mfano, na tena, nia yangu hapa si kutoa maelezo ya kina kwa haya yote, bali ni kuibua masuala na maswali tu. Kwa mfano, mtu anawezaje kuelewa marejeleo katika

sura ya 3 na mstari wa 4 ya Ruthu akifunua miguu ya Boazi? Inamaanisha nini kwa nahau hiyo, kufunua miguu ya mtu? Baadhi wanafikiri hilo lina maana ya ngono. Wengine hawana.

Lakini hakika ili kuelewa maandishi, mtu anapaswa kuelewa maana ya marejeleo hayo. Au mkombozi wa jamaa ni nini, kwa kutumia tafsiri ya kawaida ya Kiingereza ya neno linalopatikana katika Ruthu sura ya 4 yote? Mkombozi wa jamaa ni nini? Umuhimu wa hilo ni upi? Mtu ana jukumu gani katika historia na utamaduni wa watu wa Israeli? Na hilo linaangaziaje tafsiri yetu ya Ruthu sura ya 4? Na tena, tunaweza kutoa mifano, mifano mingi kutoka kwa maandishi mengine ya Agano la Kale, hasa masimulizi, ambayo tena yanarejelea watu wa kihistoria au matukio au mahali. Hata marejeleo ya kijiografia wakati mwingine yanaweza kujumuishwa.

Au marejeleo ya maadili ya kitamaduni au njia za kufanya mambo ambazo zinaweza kuwa ngeni kwetu au tofauti sana na sisi, lakini ambazo tunahitaji kuzizingatia ili kuweka maandishi ndani ya muktadha wake wa kihistoria. Kutoa mifano michache kutoka Agano Jipya. Maandishi moja ya kuvutia, tunapozingatia historia ya maandishi.

Hapo ndipo tunapoanza kuuliza maswali kuhusu uandishi na historia na wasomaji walikuwa akina nani. Hali ilikuwaje iliyosababisha maandishi kuandikwa. Kitabu cha Wakolosai katika Agano Jipya kinatoa mifano kadhaa ya kuvutia.

Kwa mfano, Wakolosai ni mojawapo ya vitabu ambapo uandishi wa kitabu hicho unatiliwa shaka. Na ingawa sitaki kutumia muda mwingi katika suala la jina bandia, hilo ni kuandika kwa jina la mtu mwingine. Baadhi ya wanaozingatia hati za Agano Jipya kutoka kwa mtazamo wa kihistoria na wa ukosoaji wangependekeza kwamba jina bandia lilikuwa jambo halali katika maandishi ya Biblia.

Yaani, jina bandia lilikuwa mbinu ya kawaida ya uandishi katika karne ya kwanza. Na kwamba waandishi wa Biblia wanaweza hata kuchagua kufuata mbinu hiyo. Kwa hivyo baadhi ya watu wamesema kwamba Wakolosai haikuandikwa na Paulo mwenyewe, bali labda mwanafunzi wa baadaye wa Paulo.

Nani anapitisha tu mapokeo ya Paulo. Nani anaandika labda kile ambacho Paulo angeandika kama angekuwepo. Na kwa hivyo anaandika kwa jina la Paulo.

Hata hivyo, wengine, nadhani, wamewasilisha hoja ya kushawishi kwamba Paulo ndiye mwandishi. Kwamba hakuna chochote katika kitabu cha Wakolosai, hata kama baadhi yake yanaweza kuwa tofauti na vitabu vingine vya Paulo. Kwa kweli hakuna chochote katika kitabu cha Wakolosai ambacho Paulo hangeweza kuandika.

Na kwa hivyo wasomi wengi wa kiinjili wangekubali sifa ya uandishi ndani ya Wakolosai kwamba kwa kweli Paulo ndiye mwandishi. Vigumu zaidi kubaini ni historia au hali au mgogoro uliosababisha kuandikwa kwa kitabu cha Wakolosai na Paulo. Wasomaji walikuwa akina nani na ni hali gani zilizowazunguka? Tunajua kidogo kuhusu jiji la Kolosai na hali yake katika Bonde la Lycus.

Katika sehemu ya magharibi ya Asia Ndogo au Uturuki ya kisasa . Mojawapo ya mambo tunayojua kuhusu mji huo ni kwamba ulikuwa mmoja wa miji isiyo na umuhimu mkubwa ambayo labda Paulo aliiandikia barua. Pia tunajua kwamba inaonekana Paulo hakuanzisha kanisa huko Kolosai mwenyewe.

Lakini hii ni mojawapo ya mifano adimu ya Paulo akiandikia kanisa ambalo hakuwa na ufahamu wa moja kwa moja. Kuhusu kuanzisha kanisa katika jiji. Lakini ni vigumu zaidi kubaini ni kwa nini Paulo anaandikia barua jiji? Ni ugumu gani au ni hali gani iliyomsukuma kufanya hivyo? Kutambua kwamba barua nyingi hazikuandikwa tu kwa njia ya hewa.

Lakini ndivyo wasomi mara nyingi huita "wakati mwingine". Tutazungumzia zaidi kuhusu hili tunapoangalia ukosoaji wa aina na aina ya fasihi ya barua. Barua nyingi zilikuwa zile zinazoitwa wakati mwingine.

Yaani ziliandikwa kwa ajili ya matukio maalum sana au hali maalum sana. Kwa hivyo katika kuelewa barua kama Kolosai. Sio tu kwamba tunapaswa kuelewa kitu kuhusu mwandishi na labda kidogo kuhusu mji na eneo hilo.

Lakini pia tunahitaji kuelewa wasomaji ni akina nani na kuna uwezekano mkubwa hali au tatizo au suala lilikuwa nini. Hilo lilimfanya Paulo kukaa chini na kuandika barua hii. Na kwa Wakolosai kuna mjadala mwingi kuhusu hali hiyo ingekuwaje.

Na moja ya masuala makuu ni kama baadhi ya barua zingine za Paulo kama vile Wagalatia kwa mfano. Na labda barua zake zingine kadhaa. Na baadhi ya hati zingine za Agano Jipya kama vile 2 Petro au Yuda au tena barua ya Paulo ya 1 Timotheo.

Ambazo zote zilionekana kuandikwa kujibu aina fulani ya mafundisho potofu au ya uongo. Ambayo yalikuwa yameingia au yalikuwa yanaanza kuingia kanisani au yalikuwa katika hatari ya kuingia kanisani. Je, tunapaswa kuwajumuisha Wakolosai ndani ya kundi hilo la barua? Je, tunapaswa kuwaona Wakolosai kama jibu la aina fulani ya mafundisho ya uongo ndilo swali la kwanza.

Baadhi ya mapema kulikuwa na wakalimani wachache na wakalimani wa Agano Jipya. Hilo lilidhani kwamba Wakolosai haikuandikwa ili kukabiliana na mgogoro wowote maalum. Hakukuwa na fundisho maalum la uongo lililokuwa nyuma ya barua ya Paulo kwa Wakolosai.

Hilo lilisababisha kuandikwa kwa kitabu hicho. Lakini badala yake Paulo anaweza kuwa anazungumzia tu baadhi ya shinikizo la jumla na hali za jumla ambazo Wakristo

na Kolosai walikabiliana nazo. Hata hivyo, nadhani ni maarufu zaidi leo miongoni mwa wasomi na wanafunzi wa Agano Jipya wa Agano Jipya.

Kuona kwamba Wakolosai iliandikwa kwa kujibu aina fulani ya mafundisho ya uongo. Na sababu ambayo kwa kawaida hufikiriwa kuwa hivyo inategemea hasa baadhi ya mambo ambayo Paulo anasema katika sura ya pili ya kitabu. Kwa mfano katika sura ya 2 na mstari wa 8 Paulo anasema hakikisheni kwamba mtu yeyote asiwachukue mateka kwa falsafa tupu na ya udanganyifu.

Ambayo inategemea mila za wanadamu na kanuni za msingi za ulimwengu badala ya Kristo. Kwa hivyo hii inaonekana kupendekeza kwamba Paulo anaonya dhidi ya uwezekano kwamba baadhi ya watu watakuwa au labda baadhi tayari wamepotoshwa na kudanganywa na utupu huu na kuchukuliwa mateka na falsafa hii ya upuuzi na udanganyifu. Lakini haswa zaidi unapoingia kwenye mstari wa 16.

Kuanzia mstari wa 16 wa sura ya 2 unapata sehemu ambayo wengi wanaamini inafunua mafundisho potofu au ya uongo ambayo Paulo anaweza kuwa anayajibu. Kwamba ana wasiwasi kwamba baadhi ya wasomaji wake tayari wameshawishika au labda wameshawishika kuyakubali. Kwa hivyo kuanzia mstari wa 16.

Kwa hivyo msimruhusu mtu yeyote awahukumu kwa kadiri ya mlavyo au mnywavyo, au kwa kadiri ya sikukuu za kidini, au sherehe za mwezi mpya, au sabato; haya ni kivuli cha mambo yajayo. Hata hivyo, ukweli unapatikana katika Kristo.

Usimruhusu mtu yeyote anayefurahia unyenyekevu wa uongo na ibada ya malaika akuondolee tuzo. Mtu kama huyo anaeleza kwa undani kuhusu kile alichokiona na akili yake isiyo ya kiroho inamtia kiburi kwa mawazo yasiyo na maana. Amepoteza uhusiano na kichwa ambacho mwili wote unategemezwa na kushikiliwa pamoja kwa mishipa na mishipa yake hukua kadri Mungu anavyoufanya ukue.

Kwa kuwa mlikufa pamoja na Kristo kwa kutofuata kanuni za msingi za ulimwengu. Kwa nini mnatii sheria zake kana kwamba bado ni mali yake? Msishike, msionje, msiguse. Haya yote yamekusudiwa kuangamia yakitumika.

Kwa sababu yanategemea amri na mafundisho ya wanadamu. Kwa kweli kanuni hizo zinaonekana kama hekima pamoja na ibada zao walizojiwekea wenyewe, unyenyekevu wao wa uongo na unyanyasaji wao kwa mwili.

Lakini hazina thamani katika kuzuia tamaa za kimwili. Na swali ambalo ningeliza tu ni je, hilo linasikika kwako kama Paulo anazungumzia tatizo maalum? Yaani fundisho maalum. Aina fulani ya mafundisho potofu kutoka kwa injili ambayo yalikuwa yametangazwa kwa Wakolosai.

Kwamba sasa anaogopa kwamba anaweza kuchukua nafasi ya hilo au anaweza kuanza kuliweka kando. Angalau ninaposoma ningehitimisha kwa kukubali. Kwamba nadhani andiko hili linaonyesha hasa kwamba Paulo anajibu tatizo fulani.

Labda si tatizo kubwa kama ilivyo katika Wagalatia. Labda bado halijaathiri kundi kubwa la watu. Labda fundisho hilo halijaribu hata kuinjilisha au kupenya kanisani.

Lakini labda uwepo wake ni tishio au jaribu ambalo Paulo anawashuku baadhi ya Wakolosai. Sina uhakika. Lakini ninaposoma sura ya 2 ningeunga mkono wale wanafunzi wa Agano Jipya wanaofikiri kwamba Paulo anajibu mafundisho ya uongo mahususi.

Swali ambalo labda ni gumu zaidi kujibu ni je, ni nini asili ya mafundisho haya? Je, mafundisho haya ambayo Paulo alikuwa akijibu yalikuwa yapi? Na kinachovutia hata leo swali hili halijatatuliwa. Unapoangalia mapendekezo yote, msomi mmoja baada ya mwingine. Labda ni zaidi ya hayo sasa.

Lakini msomi mmoja wa Agano Jipya mapema alisema kwamba kulikuwa na angalau mapendekezo 40 kuhusu walimu hawa. Hilo linaweza kutuonyesha kwamba hatuna tumaini la kubaini aina ya mafundisho hayo. Kama hakuna mtu mwingine anayeweza kukubaliana nayo.

Lakini kwa mfano mapema sana baadhi ya watu walidhani kwamba Paulo alikuwa akiitikia Ugnostiki. Hata hivyo kwa sababu Ugnostiki haukuwa mfumo kamili wa kufikiri katika dini hadi karne ya 2. Wengi wameacha hilo.

Au angalau baadhi ya watu wangesema Paulo alikuwa akijibu masuala na imani ambazo baadaye ziliibuka na kugeuka kuwa Ugnostiki uliokithiri. Wengine wamependekeza imani au harakati zingine za kidini kama vile Ustoiki ndizo zilikuwa tatizo kuu katika kufundisha ambazo Paulo alikuwa akizungumzia. Au imani zingine za kidini za kipagani.

Lakini wengine wameepuka hilo kwa sababu ya baadhi ya marejeo yaliyo wazi. Marejeo yaliyo wazi ya Kiyahudi. Angalia moja ya mistari niliyosoma katika mstari wa 16.

Kwa hivyo msimruhusu mtu yeyote awahukumu kwa kadiri ya mnavyokula au mnavyokunywa. Au kuhusu sikukuu za kidini, sherehe ya mwezi mpya au Sabato. Hasa marejeleo hayo ya Sabato.

Na ukweli kwamba mapema katika sura ya 2 Paulo anarejelea tohara. Hilo lingedokeza kwamba chochote kile ambacho harakati hii ni, ina kipengele fulani cha Kiyahudi ndani yake. Kwa hivyo baadhi wamekuja na moja ya maelezo ya kawaida zaidi kwa mafundisho yaliyo nyuma ya Wakolosai.

Tena tunapojaribu kujenga upya hali ya kihistoria iliyo nyuma ya kitabu. Mojawapo ya mapendekezo ya kawaida ni kwamba Paulo anajibu aina fulani ya imani ya kidini ya mchanganyiko. Hiyo ni kwamba huu ni mchanganyiko wa vipengele vya Kiyahudi pamoja na imani zingine za kidini za kipagani.

Au labda imani za kidini za watu. Zaidi ya hayo, msisitizo mkubwa kwa Yesu Kristo katika hili lote. Kwa mfano , sehemu ambayo mwandishi alisema mtu huyu amepoteza uhusiano na kichwa.

Ambayo ni Yesu Kristo ambaye mwili wote unategemezwa na kushikamana pamoja hukua. Mungu anapoufanya ukue. Kwa hivyo matokeo mengine ni kwamba mara nyingi hupendekezwa imani hii ya kidini ya kipagani ya Wayahudi.

Au aina fulani ya mchanganyiko wa imani ya Kiyahudi na Kigiriki-Kirumi. Au imani za kidini za watu kwa kweli zinashusha thamani na kudhalilisha utu wa Yesu Kristo. Kwa hivyo ndiyo maana Paulo anasisitiza utoshelevu wa Yesu Kristo katika kitabu hiki chote.

Kwa hivyo hayo ni baadhi ya mapendekezo, ambayo ya kawaida zaidi yakiwa ni mchanganyiko wa imani za kidini za Kiyahudi na Kigiriki-Kirumi. Tena katika kujaribu kujenga upya usuli wa kihistoria. Historia iliyo nyuma ya maandishi ya Wakolosai.

Hata hivyo, pendekezo lingine linalowezekana ambalo ningependekeza. Na ambalo nimeona likizingatiwa katika tafiti kadhaa za hivi karibuni kuhusu historia ya Wakolosai. Je, hayo ni marejeleo ya Kiyahudi katika kitabu hiki chote?

Marejeleo ya tohara yanarudi nyuma mapema katika sura ya 2. Na sasa marejeleo ya Kiyahudi katika kitabu hiki chote. Marejeleo ya mwezi mpya na sabato. Na kwa njia ya kuvutia, marejeleo hayo yanahusu sherehe za mwezi mpya na sabato.

huo wa sehemu tatu au kifungu cha maneno kinapatikana katika maandishi mengine ya Agano la Kale. Kwa hivyo hasa marejeleo ya sabato ni zawadi isiyo na maana kwa asili ya Kiyahudi, nafikiri kuhusu fundisho hili. Yote haya yanaonyesha kwamba labda fundisho hili ni la aina fulani la Kiyahudi.

Na sidhani kama kuna haja ya kuangalia nje ya Uyahudi wa karne ya kwanza. Kama kutoa msingi wa fundisho hili ambalo Paulo analizungumzia. Lakini ni muhimu kutambua kwamba Uyahudi katika karne ya kwanza ulikuwa na utofauti mkubwa.

Ili tusifikirie kwamba Uyahudi ambao Paulo anaungumzia. Mafundisho ya Kiyahudi ambayo Paulo anaungumzia katika Wakolosai. Lazima yawe ya aina ile ile ya Uyahudi anaungumzia katika kitabu cha Wagalatia.

Kwa kweli tunaona vipengele kadhaa vinavyoonekana kusimama nje ya hilo. Hasa marejeleo katika mstari wa 18. Usimruhusu mtu yeyote anayefurahia unyenyekevu wa uongo na ibada ya malaika akuondolee tuzo.

Mtu kama huyo anaeleza kwa undani zaidi kuhusu kile alichokiona. Akipendekeza aina fulani ya uzoefu wa maono au aina fulani ya uzoefu wa fumbo. Hupati aina hiyo ya lugha katika Wagalatia inayoelezea Uyahudi ambao Paulo anazungumzia.

Lakini jambo la kwanza kutambua ni kwamba Uyahudi ulikuwa na aina mbalimbali. Kwa hivyo hatuhitaji kumwona Paulo akizungumzia aina hiyo hiyo ya Uyahudi hapa. Kama anavyoweza kuwa katika Wagalatia au Warumi au hata katika Wafilipi sura ya 3. Ambapo anazungumzia Uyahudi pia.

Badala yake, inawezekana kwamba Paulo anazungumzia Uyahudi ambao unaweza kuendana na aina ya Uyahudi inayohusiana zaidi na matukio ya mwisho wa dunia. Kwa mfano, hiyo ndiyo aina ya Uyahudi iliyozalisha matukio ya mwisho wa dunia. Vitabu vinavyofanana na Danieli na Ufunuo.

Tuna idadi kubwa ya matukio ya mwisho wa dunia yanayopatikana. Tuna tafsiri za Kiingereza za matukio hayo. Matukio ya mwisho wa dunia nje ya Agano la Kale na Jipya.

Hilo kimsingi linarekodi uzoefu wa maono wa mtu. Na mara nyingi uzoefu huo wa maono ulihusisha uzingatiaji mkali wa sheria ya Agano la Kale. Kwa mfano, kuepuka chakula fulani.

Kufunga kwa ajili ya maandalizi ya tukio la maono. Kama nilivyokwisha sema katika mstari wa 16. Kutajwa huku kwa sherehe mpya, mwezi mpya na Sabato.

Hutokea katika Agano la Kale mara kadhaa. Kwa hivyo hakuna haja ya kuangalia nje ya Uyahudi. Labda aina ya Kiyahudi ya fumbo au ya mwisho wa dunia.

Hilo lingeeleza marejeleo katika mstari wa 18 ya ibada ya malaika. Aina fulani ya Uyahudi ambayo mara nyingi huitwa Merkabah Uyahudi. Inajulikana kwa uzoefu wa maono ambapo maono hupanda kupitia mbingu.

Na mara nyingi lengo ni kufika mbinguni ya mwisho. Na mara nyingi kuna viumbe vya malaika katika mbingu tofauti. Na lengo ni kuabudu pamoja na malaika.

Au mara nyingi malaika wakati mwingine wanaweza kuwa vitu vya kuabudiwa. Lakini je, inawezekana kwamba aina hii ya Uyahudi inaeleza mafundisho ambayo Paulo anazungumzia? Au hata kuwa mahususi zaidi.

Msemo huo wa mwezi mpya, sikukuu na Sabato. Pia unapatikana mara kadhaa katika Hati za Bahari ya Chumvi. Na zaidi ya hayo, cha kuvutia zaidi.

Mstari wa 16. Watu wengi hudhani kwamba hii labda inarejelea makatazo ya Agano la Kale kuhusu chakula na vinywaji. Ingawa ni vigumu sana kupata makatazo maalum dhidi ya vinywaji.

Hata hivyo, ni nini kinachovutia katika Hati-kunjo za Bahari ya Chumvi. Mtu alipotaka kuwa mwanachama? Mara nyingi mtu alihitajika kujiepusha na chakula na vinywaji fulani.

Walipopitia kipindi cha hukumu. Walihukumiwa kulingana na. Marejeleo ya kuhukumiwa kulingana na chakula na kinywaji.

Huenda ikaakisi kitu kama hicho. Hilo huanzia katika jamii ya Qumran. Ambalo tulilizungumzia hapo awali.

Mara nyingi walipitia kipindi cha hukumu. Ambapo iliwabidi kujiepusha na chakula na vinywaji. Ni pale tu walipopita kipindi hicho.

Kama waliruhusiwa kushiriki katika chakula na vinywaji. Zaidi ya hayo , inavutia kwamba tuna maandiko kadhaa. Hilo linaweza kueleza kile tunachokipata katika mstari wa 18.

Usimruhusu mtu yeyote anayefurahia unyenyekevu wa uongo. Na ibada ya malaika ikuzuie . Mtu kama huyo anaeleza kwa undani kuhusu yale aliyoyaona.

Tuna maandiko kadhaa kutoka kwenye Hati za Bahari ya Chumvi. Zinaitwa Nyimbo za Sadaka ya Sabato. Na zilikuwa nini.

Zilikuwa ni simulizi za ibada ambazo zingefanyika katika Sabato zinazofuatana. Na kinachovutia ni katika baadhi yao. Kuna maelezo ya kina kuhusu hekalu la mbinguni.

Na inaonekana kwamba moja ya malengo ya kusoma maandiko haya. Ilikuwa kwamba kutaniko lilikuwa jumuiya. Karibu wangepitia uzoefu wa fumbo wa kujiunga na malaika.

Katika kumwabudu Mungu katika chumba chake cha enzi cha mbinguni. Andiko lingine la kuvutia ni lile linaloitwa 4Q491. Na 4Q kimsingi inamaanisha pango la nne.

Unakumbuka hadithi ya Hati za Bahari ya Chumvi. Zilipatikana katika mapango mbalimbali na mapango yalihesabiwa. Katika pango namba 4 katika 491.

Ni nambari tu ya hati ili kuitofautisha na zingine. Katika moja ya hati inayoitwa 4Q491. Kuna maelezo ya mwanadamu.

Inaonekana labda kuhani. Ambaye amepanda mbinguni. Na kushuhudia ulimwengu wa mbinguni.

Malaika na sasa anarudi duniani. Na anajivunia yale aliyopitia. Na yale aliyoyaona.

Kwa hivyo kama Hati-kunjo za Bahari ya Chumvi. Ziko nyuma ya kinachoendelea katika Wakolosai. Haiwezekani kusema.

Lakini je, inawezekana kwamba Paulo anafikiria aina kama hiyo ya Uyahudi? Hiyo inapatikana katika aina za Uyahudi za apokalipsi. Hiyo ilizalisha apokalipsi kulingana na uzoefu wao wa maono mbinguni.

Au Paulo anazungumzia Uyahudi unaofanana na. Au labda chipukizi au unaofanana na jumuiya ya Bahari ya Chumvi. Jumuiya ya Qumran.

Hilo lingeeleza kile Paulo anachozungumzia. Pia inavutia kwamba kujinyima raha. Baadhi wamesema vyema kutambua kujinyima raha.

Usishike, usionje, usiguse. Na wanahusisha hilo na dini fulani ya Gnostic au ascetic au aina ya Kirumi ya Kigiriki. Lakini cha kushangaza ni Hati-kunjo ya Bahari ya Chumvi.

Jumuiya ya Qumran. Kwao Mafarisayo hawakuwa wakali vya kutosha katika kuifuata sheria. Kwa hivyo mtazamo kuelekea sheria ya makundi fulani ya Kiyahudi.

Kama vile jumuiya ya Qumran. Inaweza kuonekana kama watu wenye kujinyima sana. Kwa hivyo inawezekana kwamba mafundisho ya uongo.

Mafundisho potofu ambayo Paulo anayafikiria. Nyuma ya kitabu cha Wakolosai ambayo Paulo anazungumzia. Je, Uyahudi labda ni aina ya Uyahudi inayozingatia matukio ya mwisho wa dunia?

Au aina nyingine ya kifumbo ya Uyahudi. Kama vile mtu anavyopata katika jamii ya Qumran. Na hii yenyewe inatoa msingi.

Muktadha na usuli wa kihistoria. Kwa ajili ya uandishi wa Paulo wa Wakolosai. Ikiwa ndivyo ilivyo pia.

Uwezekano mkubwa mafundisho haya ya uongo hayakumshusha thamani Kristo. Mafundisho haya ya uongo ambayo Wayahudi hawayapendi Wagalatia. Kwamba Uyahudi haukuwa wa kimasiya au ulidaiwa kuwa Uyahudi wa Kikristo.

Lakini badala yake msisitizo wa Kikristo katika Wakolosai yote. Ni jibu la Paulo mwenyewe. Sio jibu lake kwa mafundisho ya uongo.

Ni marekebisho ya Paulo mwenyewe. Ili kupambana na Uyahudi huu. Hilo linasisitiza utunzaji wa sheria bila kujinyima.

Na uzoefu wa maono. Na ibada ya malaika. Kwa kujibu hilo marekebisho ni msisitizo wa Paulo juu ya utu wa Yesu Kristo.

Labda Paulo aliona Uyahudi huu. Mafundisho haya kama hatari ya kuongezewa. Na kuchukua nafasi yake.

Hata kumbadilisha Kristo. Maisha katika Kristo. Na Paulo anataka kuonyesha.

Hapana, Uyahudi huu hauwezi kutoa. Hauwezi kutoa njia mbadala ya maisha katika Kristo. Njia pekee ya kushinda faradhi.

Njia pekee ya kuzuia anasa za kimwili. Kama sura ya 2 inavyoisha. Sio kwa kile ambacho Uyahudi huu unatoa.

Lakini uzima tu katika Kristo. Kwa hivyo sura ya 3 inaendelea. Kwa hivyo kwa kuwa mmefufuliwa pamoja na Kristo.

Zingatieni mioyo yenu mambo yaliyo juu. Yatafuteni yaliyo juu. Si mambo yaliyo duniani.

Ni jibu la Paulo mwenyewe. Maisha katika Kristo ndiyo njia mbadala pekee. Na jibu pekee kwa kile ambacho Uyahudi huu huenda unawapa wasomaji wa Wakolosai.

Kwa hivyo tena kutokana na aina zote za mapendekezo. Uhakika kamili huenda utatuepuka. Lakini wakati huo huo ni muhimu kuja na uelewa fulani.

Kuhusu fundisho ambalo huenda Paulo alikuwa akilizungumzia katika kitabu kama Wakolosai. Na jinsi hilo linavyoathiri jinsi tunavyosoma na kuelewa maandishi. Kutoa mifano michache tu.

Kutoka upande wa pili wa ukosoaji wa kihistoria na mbinu za kihistoria. Hiyo ni historia katika maandishi. Hiyo ni kuchunguza marejeleo ya kihistoria na kitamaduni ndani ya maandishi.

Na hayo ndiyo marejeleo ambayo mara nyingi hurejelea uelewa wa pamoja kati ya mwandishi na wasomaji. Na tunahitaji kuyachunguza na kuyaathiri. Ili kuelewa jinsi hilo linavyoweza kuchangia katika kutafsiri maandishi ya Biblia.

Ni kutoa mifano michache tu mifupi sana. Kutoka sehemu mbili za Agano Jipya ambazo tayari tumezitaja. Mojawapo inapata umuhimu wake katika angalau sehemu mbili.

Lakini pia sehemu zingine. Lakini mbili haswa ambazo tumezigusia. Kukatana kwa Yesu na mwanamke Msamaria kisimani.

Na kisha mfano wa Msamaria Mwema. Tayari tumetaja kwamba kushindwa kuelewa usuli wa marejeleo haya kwa Msamaria. Kwa kweli kunaweza kusababisha kutoelewana.

Na kwamba tuna angalau utamaduni wa Marekani wa karne ya 20 na 21. Tumemfuga Msamaria. Kwa hivyo ninaogopa kwamba tunaposoma lebo ya Msamaria.

Tunaweza kushindwa kuelewa maandishi ya Biblia kama mwandishi alivyoyakusudia. Na kama wasomaji wa awali walivyoweza kuyaelewa katika muktadha wake wa kihistoria. Ni muhimu kutambua hilo wakati Israeli ilipopelekwa uhamishoni.

Kwamba matokeo yake yalikuwa kwamba baadhi ya Waisraeli waliruhusiwa kubaki Samaria. Ambayo ilikuwa mji mkuu wa Israeli wakati huo. Unakumbuka Israeli na taifa la Israeli.

Ufalme wa Israeli uligawanywa katika ufalme wa kaskazini na ufalme wa kusini. Na ufalme wa kaskazini ukiwa na mji mkuu wake Samaria. Ufalme wa kusini Yuda.

Mji wake mkuu Yerusalemu. Baadhi ya Waisraeli waliruhusiwa kubaki Samaria. Na wageni waliowapeleka uhamishoni waliuteka mji huo.

Na walichanganyika na Waisraeli waliobaki hapo. Matokeo yake ni kile kilichoonekana na Wayahudi wengi kama aina ya nusu. Au wale ambao hawakuwa Wayahudi pekee.

Zaidi ya hayo, si hivyo tu bali pia kulikuwa na historia ndefu ya mgogoro. Hata zaidi ya tukio hilo kulikuwa na historia ya mgogoro. Kati ya Wayahudi wengi na Wasamaria.

Hilo lilisababisha mahusiano kadhaa mabaya. Na hakuna upendo uliopotea kati ya Wasamaria na Wayahudi wengine. Hivyo Yesu alipoketi na mwanamke Msamaria.

Sio tu kwamba alikuwa mwanamke bali hasa Msamaria. Ingekuwa jambo la kushangaza. Wakati shujaa wa mfano wa Msamaria mwema ni Msamaria.

Historia hii inarudi nyuma hadi siku za uhamishoni. Na historia ya migogoro na uhusiano mbaya kati ya Wayahudi wengine na Wasamaria. Ingeeleza jinsi mfano huu ungesomwa.

Ingekuwa jambo la kushangaza kuwa na Msamaria. Labda leo mfano wa karibu zaidi unaweza kuwa shoga mwenye UKIMWI. Kuwa shujaa wa mfano na hadithi.

Na kihistoria mfano huo huenda ukabadilika. Mfano mwingine unapatikana katika Luka sura ya 11. Tena mfano wa mwana mpotevu.

Tayari tumetaja hili. Lakini kwanza kabisa marejeleo machache ya kihistoria ambayo yanaweza kupuuzwa. Inashangaza kwamba mfano unaanza na mwana akiomba sehemu yake ya urithi kutoka kwa baba.

Maoni kadhaa yamependekeza hivyo kutokana na historia. Hii ingekuwa sawa na mwana kutamani baba yake angekufa. Kwa sababu ingekuwa tu baada ya kifo cha baba ndipo mwana angepokea urithi.

Kwa hivyo angalau hili lingekuwa tusi kubwa kwa baba. Ambaye labda alikuwa mtu tajiri na anayeheshimika ndani ya jamii. Rejea la pili la kuvutia ni ukweli kwamba baba anakimbia na kumsalimia mwanawe.

Hilo halikufanyika katika karne ya kwanza. Labda baba anapaswa kukimbia. Lakini hasa kukimbia na kumsalimia mwanawe ambaye alikuwa amemtukana kwa njia aliyomtukana.

Ilikuwa isiyo na heshima sana. Na ilikuwa ya aibu sana. Kwa kuongezea hayo kama nilivyokwisha sema tulipojadili mfano huu hapo awali.

Labda hatupaswi kuona hili kama likitokea katikati ya mahali pasipo na mahali. Kwenye shamba fulani nje ya mahali pasipo na mahali ambapo hapakuwa na majirani karibu. Na walikuwa wametengwa tu na ubinadamu au na jamii.

Badala yake vipi ikiwa hii inafanyika ndani ya kijiji cha kawaida cha vijijini. Kijiji cha vijijini cha mashariki ya kati. Ili kila mtu asijue tu kile mwana alichomfanyia baba yake.

Na jinsi mwana alivyomtendea baba. Lakini sasa kila mtu anatazama. Kila mtu alijua mwana alikuwa akikaribia na kila mtu anatazama.

Na anapomwona mwana, baba kwa njia isiyo na heshima anakimbia kumlaki mwana. Ghafila hii inakuwa mfano si tu kuhusu mwana mpotevu. Bali kuhusu unyenyekevu wa baba.

Kina kisicho na heshima na cha aibu ambacho baba angeinama ili kumkubali mwana. Sasa mtu anaweza kusoma mfano na kusema vizuri kwamba hilo halitokei. Hakuna baba mwenye akili timamu ambaye angefanya hivi.

Na labda hiyo ilikuwa kweli. Lakini labda hiyo ni baadhi ya thamani ya kushangaza ya mfano huo. Labda baba wa kibinadamu hangefanya hivyo.

Lakini ndivyo Mungu alivyofanya hasa. Ili kwamba lengo la mfano huo si kuhusu mwana mpotevu pekee. Na toba yake na kurudi kwake kutafuta msamaha wa baba.

Lakini pia inahusu unyenyekevu na aibu ya Mungu Baba. Kila anapoinama ili kumpokea mtu aliyemtukana. Na kumtendea kwa aibu kwa dhambi na kukataliwa.

Na kila mtu anaporudi. Mtu ambaye amemtukana. Mtu ambaye amemkosea Mungu baba.

Wakati wowote wanaporudi kwa ajili ya toba. Baba ni kama baba wa kibinadamu katika mfano huu. Mungu baba hujidhalilisha mwenyewe.

Na hutenda kwa aibu anapoinama ili kumkubali mtu arudi. Anayemjia kwa toba. Mara nyingi mbinu muhimu ya kihistoria ya kutafsiri Agano Jipya na maandishi ya Agano la Kale.

Mara nyingi hufunua ufahamu ambao unaweza kukosekana. Katika hali nzuri zaidi utakosekana. Katika hali mbaya zaidi unaweza kueleweka vibaya na kutoeleweka.

Tunaposhindwa kuelewa historia ya maandishi ya Biblia. Maelezo mawili ya mwisho kuhusu mbinu ya kihistoria ya uhakiki. Ingawa vikao vichache vijavyo vitaendelea kuchunguza mbinu na ukosoaji.

Hilo bado linaendelea chini ya mwavuli wa mbinu za kihistoria. Na mbinu za mwandishi zililenga maandishi ya Biblia. Kufuata maandishi.

Lakini uchunguzi mwingine mbili unahusiana na mbinu za kihistoria za kihakiki. Nambari ya kwanza. Tayari tumesema mbinu za kihistoria za kutafsiri Agano la Kale na Jipya.

Kwa kweli ni muhimu. Kwa sababu Mungu amechukua hatua katika historia kuwakomboa watu wake. Agano la Kale na Jipya linadai kushuhudia.

Na kuwa ufunuo wa. Shughuli ya Mungu ndani ya historia. Matendo ya kihistoria ya Mungu ya ukombozi kwa niaba ya watu wake.

Hilo hatimaye linafikia kilele katika utu wa kibinadamu wa Yesu Kristo. Ambaye anaingia katika historia ili kuwakomboa watu wake. Katika muktadha wa kisiasa na kihistoria wa ulimwengu ambao Mungu anakuja kuwakomboa.

Kwa hivyo, tathmini ya kihistoria ni muhimu ili hatimaye itende haki kwa maandishi ya Biblia. Lakini uchunguzi wangu wa pili ni kwa njia ya sifa. Mojawapo ya hatari ni kwamba tunahitaji kuwa waangalifu ili tusifanye ujenzi wetu wa kihistoria kuwa lengo kuu la tafsiri yetu.

Tumeona kwamba kilichovuviwa ni maandishi ya Biblia yenyewe. Maandishi yenyewe ni matokeo ya Mungu kuzungumza. Maandishi yenyewe ni neno la Mungu.

Kwa hivyo ndio msingi wa shughuli yangu ya utafsiri. Tafsiri yangu ni maandishi ya Biblia yenyewe. Sio historia iliyojengwa upya.

Baada ya kusema hivyo, kama tulivyoona, historia katika hati za Biblia inategemea na kutegemea ujuzi wa matukio ya kihistoria. Ujenzi mpya wa kihistoria wa matukio na marejeleo ya kihistoria ni muhimu kwa ajili ya kuangazia maandishi ya Biblia. Lakini kama ninavyoelewa, mtafsiri huwa anatembea kwa hisia ya kamba iliyobana.

Kati ya kutafsiri maandishi ya Biblia pekee na kupata katika maandishi msingi. Maandishi ndiyo sehemu kuu ya shughuli zetu za kutafsiri. Lakini wakati huo huo bila kupuuza historia inayosaidia kuangazia hilo.

Lakini kwa upande mwingine hatari ni kwamba tafsiri yangu itakuwa hasa ya ujenzi wangu wa kihistoria kwa nyuma. Kwa hivyo ni wito tu wa usawa. Kwamba maandishi ya Biblia yenyewe ndiyo lengo kuu la tafsiri yetu.

Ni maandishi ya Biblia yenyewe ambayo ni neno la Mungu kwa watu wake. Na ni mahali pa shughuli zetu za kutafsiri. Hata hivyo, kwa sababu neno la Mungu limejikita katika matendo ya Mungu, yamejikita katika historia.

Ni muhimu kuelewa muktadha wa kihistoria. Kujenga upya historia ya maandishi na historia katika maandishi. Kusaidia kutuelimisha na kutusaidia kuelewa maana ya maandishi tunayoyatafsiri.

Ninachotaka kufanya basi ni kuanzisha kwa ufupi njia nyingine hasa mfululizo wa mbinu. Zote hizo zinaangukia ndani ya mwavuli mpana wa ukosoaji wa kihistoria. Ukosoaji tatu ambao ninao akilini ambao tutauchunguza katika vikao vijavyo.

Ni ukosoaji chanzo, umbo, na uhariri. Tena haya ni sehemu ya taaluma pana ya ukosoaji wa kihistoria. Kwa kuwa yote kwa namna fulani yanajaribu kwenda nyuma ya maandishi.

Na kuuliza maswali ya kihistoria kuhusu ushawishi wa kihistoria katika uundaji wa maandishi. Au wanauliza maswali kuhusu mwandishi. Na nia ya mwandishi katika kuandika maandishi ya Biblia.

Na hizi tatu pia tutazona zikiendelea. Hizi tatu zikiendelea kihistoria na kimantiki. Kutoka chanzo na ukosoaji wa aina.

Ambazo zote mbili tutazona kimsingi zinaangalia vyanzo au miundo ya mdomo iliyo nyuma ya Agano Jipya la Kale. Hilo kimsingi huishia kuingia katika muundo wa mwisho wa Agano Jipya au Agano la Kale lenyewe. Au tena wote huuliza maswali kuhusu mwandishi.

Na ukosoaji wa uhariri kisha huenda mbali kidogo. Na unauliza mwandishi amevichukua vyanzo hivi au aina hizi za kibinafsi? Na kuziunganisha pamoja kuwa maandishi ya kibiblia.

Mwandishi anawajibika vipi kuleta vyanzo na maumbo yaliyo nyuma ya maandishi katika umbo la mwisho la maandishi? Kwa hivyo kwa sababu hiyo ukosoaji wa chanzo, umbo, na uhariri ni sehemu ya ukosoaji wa kihistoria kwa ujumla zaidi. Pia ni muhimu kusema ingawa haya yote matatu yako hai na yanaendelea vizuri katika tafsiri ya Agano la Kale na Jipya leo.

Kwa ujumla wamechukua nafasi ya nyuma kwa mbinu zingine mpya na za kisasa zaidi za tafsiri. Kwa hivyo katika baadhi ya vitabu vya kiada kuhusu hemenetiki au kujadili tafsiri. Hizi mara nyingi hupuuzwa au hupewa matibabu mafupi sana.

Kwa sababu tena kimsingi zimefunikwa na mbinu mpya na za hivi karibuni. Acha nianze kukutambulisha kwa ile ya kwanza ambayo kwa kawaida hufanyika kihistoria na kimantiki kwanza. Na hiyo ndiyo ukosoaji chanzo.

Kimsingi chanzo cha ukosoaji katika Agano la Kale na Jipya. Ingawa inafanya kazi tofauti kidogo katika Agano la Kale na Jipya. Kuhusu vitabu vinavyofunika na jinsi vinavyotumika.

Lakini ukosoaji wa chanzo katika Agano la Kale na Jipya kimsingi ni jaribio la kuficha maandishi yaliyoandikwa. Iwe ni Mwanzo au Mambo ya Nyakati ya 1 na 2 au Mathayo, Marko, na Luka. Au mojawapo ya barua za Paulo kwa mfano labda.

Ni jaribio la kupata nyuma ya maandishi yaliyoandikwa kama tulivyo nayo. Kugundua hasa vyanzo vilivyoandikwa ambavyo mwandishi anaweza kuwa ametumia vilivyo nyuma ya maandishi. Kwa hivyo dhana ni kwamba waandishi wa Biblia walitegemea vyanzo vilivyoandikwa.

Na haya yanaweza kufunuliwa au kujengwa upya kutoka kwa maandishi yenyewe. Kwa hivyo katika enzi ya ukosoaji wa chanzo lakini pia leo. Mara nyingi utapata shauku ya kujadili vyanzo vinavyoitwa vilivyoandikwa.

Kwamba mwandishi anaweza kuwa ametumia, mwandishi wa Agano la Kale au Agano Jipya anaweza kuwa ametumia. Wakati mwingine akijenga upya vyanzo hivyo. Na labda wakati mwingine hata kwenda mbali zaidi na kuuliza chanzo hicho kilitoka wapi? Kinaakisi jamii au hali gani? Kilishughulikia hali au suala gani hapo awali? Ni hali gani iliyosababisha n.k. hapo awali.

nk. Lakini tena kwa ujumla ukosoaji chanzo ni jaribio tu la kuficha maandishi yaliyoandikwa. Na uliza swali la vyanzo vilivyotumika ambavyo vinaweza kuwa vimeathiri maandishi hayo.

Tena tayari tumeangalia vipande viwili vya ushahidi kutoka Agano Jipya la Kale. Hilo lingedokeza kwamba ukosoaji wa chanzo ni jambo halali. Kwamba waandishi wa Agano Jipya na Agano la Kale wakati mwingine walitegemea vyanzo vya awali.

Hata iwe vigumu au ni jambo la kubahatisha kiasi gani kujenga upya vyanzo hivyo. Tuliona tukirejelea Wafalme wa Kwanza na wa Pili. Marejeleo ya mara kwa mara kwa mwandishi akisema akihitimisha utafiti wake wa historia ya ufalme wa Israeli.

Nani mara nyingi husema je, mambo haya hayakuandikwa katika kumbukumbu za mfalme? Au kitu kama hicho. Ili mwandishi aonekane kutegemea chanzo, chanzo cha kihistoria. Ambacho amekitegemea kwa ajili ya utunzi wake mwenyewe.

Au Luka sura ya 1 na 1 hadi 4. Ambapo Luka anasema kwamba wengine wamechukua au wameandika masimulizi ya maisha ya Kristo. Na kwa kweli kuna mashahidi wengine wa masimulizi ya matukio yanayozunguka maisha ya Kristo. Ambayo Luka mwenyewe sasa ametumia ili kutoa masimulizi yake mwenyewe.

Kwa hivyo hata Luka anakubali kwamba anategemea vyanzo vya mdomo na maandishi vinavyohusiana na maisha ya Kristo. Kwamba anavijumuisha katika kazi yake mwenyewe. Hatuambii ni nini au viko wapi.

Anaporejelea wengine ambao wameandika simulizi au kuandika simulizi la maisha ya Kristo. Je, anarejelea injili moja au zaidi? Mathayo au Marko au labda simulizi zingine zinazowezekana za maisha ya Kristo. Kwa vyovyote vile Luka anaonekana kuwa anazijua hizo na sasa anazitumia katika utunzi wake mwenyewe.

Kwa hivyo, ukosoaji chanzo unajaribu, kulingana na maandishi kama hayo, kujenga upya na kuuliza ni vyanzo gani vilivyoandikwa ambavyo waandishi wa Agano Jipya na la Kale walitumia katika kutengeneza utunzi wao wenyewe. Na katika kipindi chetu

kijacho tutaangalia kwa undani zaidi ukosoaji chanzo katika Agano la Kale na Jipya. Aina ya jinsi inavyofanya kazi na thamani inaweza kuwa nini katika mchango wake katika hemeneutiki.

Na kisha pia endelea na hatua inayofuata ya ukosoaji ambayo ni ukosoaji wa aina. Na pia jinsi hilo lilivyoathiri tafsiri ya Agano la Kale na Jipya.